

DÒNG HỌ CỦA NGƯỜI TRIÊNG TRUYỀN THUYẾT VÀ MỐI QUAN HỆ CỘNG ĐỒNG

NGỌC QUANG

Người Triêng được gộp với người Giẻ thành " Giẻ-Triêng" theo cách gọi hiện nay, đã được công bố trong danh mục các thành phần dân tộc Việt Nam. Người Giẻ-Triêng, một số cư trú ở Quảng Nam - Đà Nẵng, phần lớn còn lại cư trú ở huyện Ngọc Hồi, Đắc Glêi tỉnh KonTum. Với số dân khoảng 3 vạn người, trong đó người Triêng chiếm khoảng hơn một vạn.

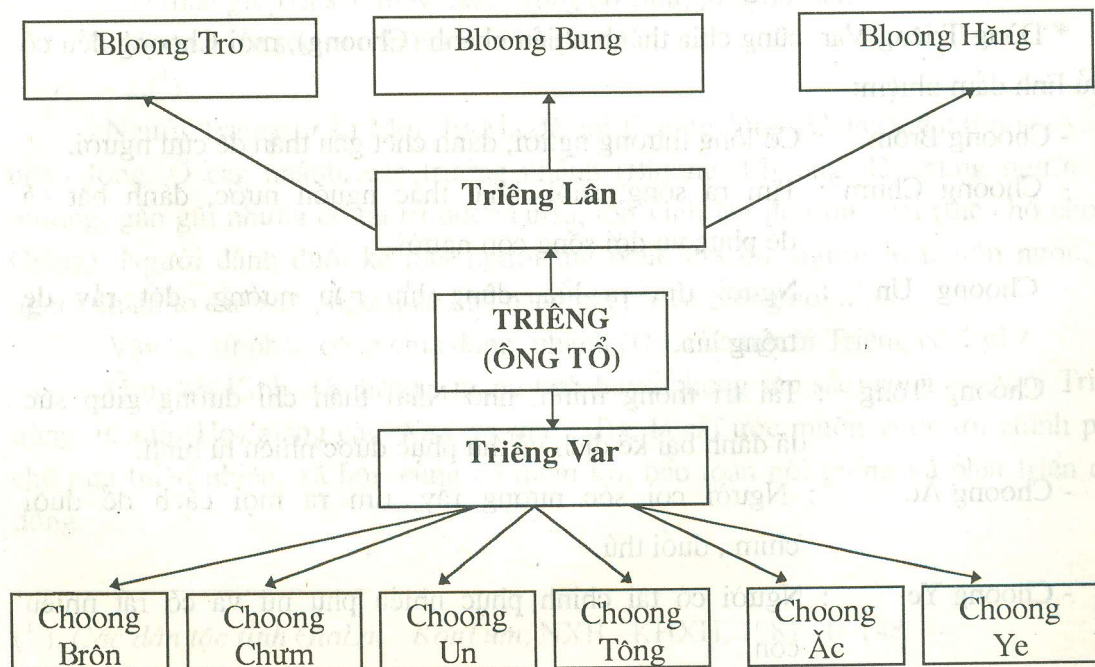
Theo lời của nghệ nhân Triêng, Var Lợi, 83 tuổi, làng Dục Nhâm xã Dục Nông, huyện Ngọc Hồi, người Triêng có 2 dòng là :

Triêng var và Triêng Lân.

- Triêng Lân lại chia thành 3 nhánh là : Bloong Tro, Bloong Bung, Bloong Hăng.

- Triêng Var chia thành 6 nhánh là : Choong Brôn, Choong Chum, Choong Un, Choong Tông, Choong Ấc, Choong Ye.

Có thể mô tả sự phân chia các dòng họ của người Triêng bằng sơ đồ 1 :

Theo truyền thuyết, Ông tổ Triêng sinh được 2 người con trai là Jơ Moi và Jơ Ma, 2 anh em lớn lên nhanh, sức vóc khoẻ mạnh, thông minh dũng cảm khác người. Jơ Moi là anh, lấy vợ và sinh rất nhiều con. Một hôm Jơ Moi lên rừng đi săn, được Jông (Trời) giúp cách nên bắt được rất nhiều con Dúi. Trên đường về làng, không may trời mưa to gió lớn, Dúi bị mất hết, Jơ Moi tức giận cho rằng Jông đã "chơi khăm" mình, nên nuôi chí trả thù. Jơ Ma cũng đến tuổi bắt vợ, nhưng cha nàng muốn thử tài trí của chàng, Jơ Ma nghĩ mãi chưa biết làm sao, sẵn Jơ Moi đang muốn trả thù Jông, hai anh em bàn cách lên trời. Jơ Moi và Jơ Ma trồng một cây gọi là cây Lân, mọc cao vút lên tận trời, hai anh em lên tận trời đã gọi Jông xuống giao chiến. Jông phải chỏ thân, hoo thân, trâu thân ..., xuống đều bị hai anh em giết chết hết, Jông sợ không dám xuống giao chiến, hai anh em Jơ Moi và Jơ Ma coi thường và chế nhạo Jông. Dân làng rất khâm phục và tôn Jơ Moi là Triêng Lân (tức là lớn hơn trời). Tôn Jơ Ma là Triêng Var (tức là chế nhạo trời).

Từ đó dân làng đi theo và tự phân thành 2 dòng là Triêng Lân và Triêng Var.

* Dòng Triêng Lân lại chia thành 2 nhánh nhỏ gọi là Bloong, mỗi Bloong đều có người đứng đầu và có những biệt tài, khả năng nổi trội nhất :

- Bloong Hăng : Có tài đánh cọp.
- Bloong Tró : Có tài thu phục tù binh.
- Bloong Bung : Bị cầm nhưng có nhiều mưu mẹo, thông minh tài trí khác người.

* Dòng Triêng Var cũng chia thành nhiều nhánh (Choong), mỗi Choong đều có các thủ lĩnh đảm nhiệm:

- Choong Bờn : Có lòng thương người, đánh chết gấu thân để cứu người.
- Choong Chum : Tìm ra sông, suối, khai thác nguồn nước, đánh bắt cá để phục vụ đời sống con người.
- Choong Un : Người tìm ra lửa, dùng lửa nấu nướng, đốt rẫy để trồng lúa.
- Choong Tông : Tài trí thông minh, nhờ Nhái thần chỉ đường giúp sức đã đánh bại kẻ địch và thu phục được nhiều tù binh.
- Choong Ắc : Người coi sóc nương rẫy, tìm ra mọi cách để đuổi chim, đuổi thú.
- Choong Ye : Người có tài chinh phục nhiều phụ nữ và có rất nhiều con.

Theo cách trình bày trên, người Triêng có chung ông tổ, ông tổ Triêng là bao trùm, 2 dòng 9 nhánh thành 11 họ (theo cách gọi đến bây giờ).

Vậy trong cùng dòng họ, có quan hệ huyết thống và mối quan hệ giữa các dòng họ với nhau như thế nào ?

Ở đây, rõ ràng ở hai dòng Triêng Lân và Triêng Var, chỉ có Jơ Moi và Jơ Ma (và một số anh em, con cháu khác mang tính huyết thống) còn lại đều mang tính tôn vinh, vì mọi người cảm phục tài trí của Jơ Moi và Jơ Ma mà tôn theo và dựng nên hai dòng họ Triêng Lân và Triêng Var. Tiếp đến các nhánh nhỏ : Bloong và Choong, ta không thấy mối quan hệ huyết thống trong các nhánh đó, mà các trưởng nhánh đều là các thủ lĩnh đảm nhiệm một mặt nào đó được mọi người tôn sùng .

Theo quan niệm này, rõ ràng thế giới quan của người Triêng có phần khác với một số dân tộc khác ở Tây Nguyên như : Xơ-đăng, Gia-rai, Ba-na... Các dân tộc này theo quan niệm đa thần giáo, tức là mỗi vị thần trông coi một mặt trong đời sống tinh thần, tâm linh và xã hội. Con người nhiều khi phải phục tùng cam chịu, cúi đầu xin các đấng tối cao (Giàng) để trợ giúp.

Chẳng hạn như : Người Ba-na có vị thần coi sóc sinh mệnh con người : *ZaPôm Peiwei* bơ ngol bơ ngai.

- Vị thần lửa (bà bán lửa) : *ZaTek Uynh*.
- Vị thần quyền rũ đàn ông, đàn bà : *Jang Sour*
- Vị thần coi sóc cây lúa, hoa màu : *Jang Ba*
- Vị thần giúp đi săn may mắn : *Jang Sơ Gâu, jang Sơ Gét*.
- Vị thần coi sóc nguồn nước : *Jang Đăk*
- ...⁽¹⁾

Người Triêng từ Jơ Moi, Jơ Ma đã coi thường Jông (Giàng), đánh nhau và chế nhạo Jông. Ở các nhánh, các trưởng nhánh (Bloong, Choong) là những người bình thường, gần gũi nhưng có tài trí được cử ra, tôn vinh lên để trông coi (thế chỗ cho các Giàng). Người đánh đuổi kẻ thù, người thu phục thú dữ, người lo nguồn nước, lửa, người chăm lo sản xuất, người có khả năng phát triển giống nòi ....

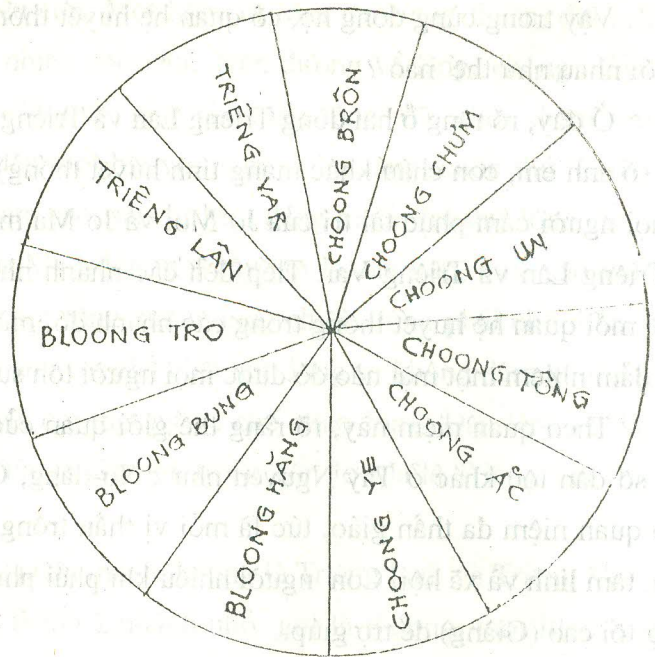
Vậy thì sự phân công chia dòng, nhánh (Họ) của người Triêng có ý gì ?

Ở người Kinh (Họ hàng - mang tính huyết thống sâu sắc) song ở người Triêng, dòng, nhánh (Họ) mang cái "**Khả ao ước**". Tức là cái ước muốn vươn tới chinh phục, chế ngự thiên nhiên, xã hội, củng cố niềm tin, bảo toàn nòi giống và phát triển cộng đồng.

(¹). Các dân tộc tỉnh GiaLai - KonTum, NXB - KHXH, 1981, Tr 148

Nếu nhìn họ của người Triêng theo một "lát cắt đồng đại", ta có thể mô tả các dòng, nhánh (Họ) của người Triêng bằng sơ đồ 2:

Triêng Lân
 Triêng Vâr
 Choong Brôn
 Choong Chum
 Choong Un
 Choong Tông
 Choong Ấc
 Choong Ye
 Bloong Hăng
 Bloong Bung
 Bloong Tro

- Hình tròn biểu thị dân tộc Triêng

- Các phân biểu thị các dòng, nhánh (Họ).

Sơ đồ 2

Trên thực tế ta thấy các dòng, nhánh (Họ) của người Triêng vẫn đang tồn tại nhưng rất mong manh, sự phân biệt giữa các dòng, nhánh (Họ) rất mờ nhạt, vai trò trưởng họ hầu như không có. Sự khác biệt giữa các sinh hoạt và mối quan hệ xã hội giữa các Triêng, Bloong, Choong hầu như không có, mà tất cả là mối quan hệ cộng đồng. Nếu trong cùng một plây tồn tại các Họ thì tất cả đều bị chi phối bởi vai trò già làng. Hơn nữa trong quan hệ hôn nhân cũng có thể cùng dòng hoặc chéo dòng (trừ quan hệ huyết thống gần trong phạm vi 3 đời).

Vậy nếu kết hôn giữa hai dòng, con cái sẽ mang họ nào? Hôn nhân của người Triêng mang tính trung gian giữa phụ hệ và mẫu hệ, nếu sinh con trai mang họ cha, sinh con gái mang họ mẹ, do vậy nếu hôn nhân chéo dòng thì vấn đề con mang họ cũng rất dễ giải quyết.

Ta đặt ra câu hỏi tại sao người Triêng vẫn tồn tại trong các dòng? Khi tìm hiểu vấn đề này các già làng cũng không lý giải được, mà chỉ theo cách gọi của ông bà. Có lẽ họ của người Triêng chỉ là truyền thuyết - là cái "**Khả ao ước**".